

חברת מופת: מנהיגות

סימני שאלה ולא סימני קריאה - אתגר השיח הציבורי

/ יובל אלבשן /

הפוסט־מודרניזם, שבעשורים האחרונים קנה אף הוא אחיזה בשיח הציבורי בישראל. ספקנות שהכי תה באידיאולוגיות הגדולות בהציגה אותן כדכאי ניות. בדיוק להפך. בלי עורף רעיוני לא ניתן לחזר לל שינוי חברתי ולקדם תנועת תיקון כמו הציונות. האידיאולוגיה היא תנאי הכרחי לגיבוש כוחות, לבניית קואליציות עם שותפים לדרך ולסימון כיווני התקדמות ויעדים להשיג.

גה. האידיאולוגיות משמרטטות מתווים לשחרור ולשינוי ומשמשות ספרי הפע" לה לאדם - לא במובן הדכאני של מתן הוראות לאדם כיצד לחיות את חייו, אלא במובן של הצתת נשמתו מתוך חשיפתה לכוחות העצומים הטמונים בה - דרושות לנו גם היום. יותר מזה, הפוסט־מודרניזם מקשה על האפשרות ליצור סולידריות חברתית, משום שהוא מחשיד כל תנועה וכל מאבק לשינוי חברתי בדכאנות אימי נגטיבית. קריסת הסולידריות והערעור על מוסריותה מקשים גם על היכולת להנהיג את ההמון. אם אין למי להאמין, אין גם נגד מי להיאבק. ברור שתפיסה ממין זה פוגעת בחברה שעדיין נאבקת על קיומה. מכאן שחברת המופת שלנו חייבת להיות אידיאולוגית. אבל האידיאולוגיות שילחמו עליה, גם אם יהיו נייצות זו לזו, לא יבטלו לחלוטין זו את זו. יהיו אלה אידיאולוגיות שבטוחות דיין בצדקתן כדי לא לבטל ולהקטין כל אפשרות אחרת. אידיאולוגיות שלא נסיגרות בתוך עצמן ומוסיפות גדר על גדר, אלא להיפך - פותחות שערים ופורצות דרכי גישה לאידיאולוגיות אחרות שיפרו אותן. הכי רחוק מתרבות של הסי

תגרות בתוך עצמן וביטול האחר. האחריות למימוש חלום זה מוטלת על כל מי שיש לו קול בשיח הציבורי ובעיקר על אנשי התקשורת שמנווטים אותו. התקשורת היא מראה מוזרה. גם משקפת את המציאות אבל גם יוצרת אותה בו בזמן. מכאן אחריות אנשי התקשורת לא להיכנע לגימיק הקורץ מהשוליים, לא להתעצל וללכת רק למראיינים רהוטים שיודעים לספק סינגלים קצרים ומדויקים וחוסכי זמן עריכה, ולא להתפתות ללהטט בפרשנות של משפטים קצרים וקליטים, שלמעשה לא אומרת דבר. בחברת המופת הנחלמת, התקשורת היא באמת כלב השמירה של השיח הציבורי, במובן זה שהיא זו שמתעקשת להעמיק ברבי רים, אגב הנגשתם להמון, ולהציג את האיפכא מס תברא בכל קונצנוס, גם אם אותה תקשורת שותפה לו. אכן כן, התנאי לחברת ספקנים היא תקשורת שמכבדת את הציבור שהיא משרתת, בכך שהיא מעריכה אותו לא כהמון מטומטם הנוהה אחרי לחם ושעשועים אלא להפך.

והרי בסופו של יום, זה בדיוק מה שהציונות ביקשה לעשות: לשנות את המציאות במעשים ולא רק לשחק עם מילים, כמו שעשו הדורות הקודמים לנו. לתשומת לב צייצנינו המצוינים. ●

התנועה הציונית הייתה תמיד שילוב נדיך של ספקנות ונחרצות. אפשר ששילוב זה נובע משרשיה בהגות היהודית, שהתבססה למן ההתחלה על חוסר יכולתו של האדם להבין את דרכי הבורא. בניגוד למשיחי שקר שחזרו והבטיחו במהלך ההיסטוריה גאולה ביום המחרתיים, מרבית ההוגים היהודים - דתיים אורתודוקסים כחילונים גמורים - דגלו באי ודאות ובספקנות לגבי העתיד. כך למשל, בעל "מי השילוח", האדמו"ר מאיזביצא (1800-1854), הקדיש חלק ניכר מחיבורו לספקות שמובילים אותו לא לדעת מה בדיוק רצון הבורא ואילו עלילות עוד נכונות לעמנו בעתיד. הדבר לא הביא אותו להטיל ספק בהשגחה האלוהית, אלא רק בהבנה האנושית שלה. מכאן הביקורת הקשה שהוא הטיח בחיבורו בכל מי שמתיימר לזהות את טביעת אצבעו של האל בכל תהליך היסטורי.

מאפייני זה מופיע גם בהגותם של פילוסופים יהודים חילונים רבים. כך, למשל, ישעיה ברלין התנגד בכתבים רבים לאפשרות להגיע לחיים שיוסדרו על פי ערכי מוסר נצחיים מתוך שאיפה שאם הכול יסורו למרותם תגיע האנושות סוף סוף לחוף מבטחים. מבחינת ברלין מדובר לא רק בסכנה לחירות האדם אלא פשוט במשימה בלתי אפשרית. זו גם הסיבה שהרצל כינה את הציונות "אידיאל אין סופי", כשהוא מאמין ש"גם לאחר השגת ארצנו, ארץ ישראל לא תחדל מלהיות אידיאל. כי בציונות כפי שאני מבין אותה כלולה לא רק השאיפה לכברת ארץ מור בטחת כחוק בשביל עמנו האומלל, אלא גם השאיפה לשלמות מוסרית ורוחנית"; שלמות שלעולם באמת לא תוכל להיות מושגת.

בדרך זו שולבה נחרצות החתירה ליעד עם הספקנות הקשה של הבחירה בדרך. זו, אגב, הסיבה לכך שקבוצות רבות - כמו למשל תלמידי הגר"א, שהתיישבו בארץ

כבר ב-1808 - הוררו מההיסטוריה הציונית, למרות שהן עלו לארץ ופעלו בה. המשיחיות שאפיינה אותם לא אפשרה להם להיות חלק מהמיוזם הציוני, גם אם פעולותיהם היו מיומיות היו דומות. בעיניי זה שורש הצלחתה של הציונות. ציונות שהייתה נחרצת במטרותיה וזיהתה נכון את יעדיה, אבל הייתה צנועה בנוגע למציאות ולכן לא הפסיקה להתלבט ולהתחבט באשר לדרכי ההגעה לאותם יעדים ומטרות. לתמהיל הזה אני חולם לחזור.

בשני העשורים האחרונים התרחקנו מאוד מהי תמהיל המיוחד הזה. השיח נכבש זה מכבר על ידי קבוצה קטנה של קנאים טהרנים. אלה שלעולם אינם טועים. ואיך יטעו? הם גם תמיד יודעים הכול וגם צודקים לגמרי. אלה לא רק פוליטיקאים ואנשי תקשורת, שתמיד התאפיינו בשטחיות נחרצת, אלא גם אנשים מדיסציפלינות אחרות שעד כה נודעו במקצוענותם. כולם הפכו למבינים בכול, יודעים הכול ובעיקר צודקים בכול. זאת כמובן להבדיל מהצר שמנגד שהוא תמיד "לא יודע כלום", או שהוא אינטרסנט, ובכל מקרה - טועה ומטעה.

קל לזהות את הזן המוסכן הזה של קנאים טהרנים בוויכוחים, אם עוקבים אחר מהירות הגעתם לשלב שבו מסתיים השיח והשיח איתם. השלב שבו

כבר אין עם מי להתדיין. השלב שבו כל מה שקורה או לא קורה מהווה מבחינתם רק עוד חיזוק לצדקת אמונתם. בשלב זה אין כבר טעם להתווכח על הערבות או על פרשנויותיהן. המאמין דבק באמונתו בלי קשר לבוחן המציאות.

הרשתות החברתיות - ובראשן הטוויטר, משיח השיח העיקרי בימינו - הפכו את הקנאים הללו מקולות שוליים, שלעיתים מאתגרים את השיח ולרוב סתם משעשעים, לקולות המרכזיים של התקופה שמשתיקים את כל השאר. כך כת "הכיבוש הוא סיבת הכול" מפה למול כת "אוסלו הוא סיבת הכול" משם. כך גם כת מאמיני האקטיביזם השיפוטי מפה וכת רודפי האקטיביזם משם (נושא שכמעט כל מי שמתבטא בו בנחרצות לא ממש מבין את מה

חברת המופת שלנו חייבת להיות אידיאולוגית. אבל האידיאולוגיות שילחמו עליה, אסור שתבטלנה לחלוטין זו את זו. האחריות למימוש חלום זה מוטלת על כל מי שיש לו קול בשיח הציבורי. התנאי לחברת ספקנים היא תקשורת שמכבדת את הציבור שהיא משרתת

שהוא סח וזאת בלשון המעטה). כיתות אלה ילדו מוטציות מסוכנות עוד יותר של כנסיות שלמות שניתקו קשר עם המציאות, תהא אשר תהא. היום אלה כנסיות "ביבי המלך המשיח" מזה וכנסיות "ביבי הדיקטור המושחת" מזה. אלה ואלה איבדו את ספקנותם ונותרו רק עם נחרצותם הרהוטה. איפה הם ואיפה הוויכוחים בין תומכי ארץ־ישראל השלמה ומאמיני שלום עכשיו של שנות השבעים והשמונים?

לציונות, מותר לציין, זה אסון. אם מבקשי חיים אנחנו, אנו חייבים לחזור למורשכלות היסוד של ספקנות בריאה אשר באה ממקום של צניעות ביחס למציאות, יחד עם נחרצות במטרותינו - גם אם אלה לא יושגו בימי חיינו. זה מחייב ויתור על משמוע העבר לפי הפרשנות הביעדרית שלי - שכמובן משרת את האינטרס העתידי שבו אני מאמין. זה מחייב ויתור על צייצנים שנונים שהשתלטו על השיח והפכו אותו לאלים עוד יותר וזה בעיקר מחייב ויתור על שורת סימיני קריאה בסוף כל משפט. אבל זה בשום אופן לא מחייב לוותר על המחלוקות האידיאולוגיות שאפיינו אותנו כתנועה מאז ומתמיד.

כמונת ספקנות איני מתכוון לזו מבית היוצר של

פרופ' יובל אלבשן הוא סופר, מגיש תוכנית אקטואליה ברשת ב', פעיל חברתי ודיקן הפקולטה למשפטים בקריה האקדמית אונו. חבר הצוות המייסד והמנהל של עמותת "ידיד - מרכזי זכויות בקהילה" ושל ארגוני תיקון חברתי נוספים בישראל ובמדינות עולם שלישי